

Економічні науки

УДК 368.1

Стешенко Олена Дамирівна

*кандидат економічних наук,
доцент кафедри управління державними та корпоративними фінансами
Український державний університет залізничного транспорту*

Стешенко Елена Дамировна

*кандидат экономических наук,
доцент кафедры управления государственными и корпоративными финансами
Украинский государственный университет железнодорожного транспорта*

Steshenko Olena

*PhD in Economics, Associate Professor
Department of Management of State and Corporate Finances
Ukrainian State University of Railway Transport*

Бойко Олександра Григорівна

*магістр з фінансів
Українського державного університету залізничного транспорту*

Бойко Александра Григорьевна

*магистр финансов
Украинского государственного университета железнодорожного транспорта*

Boiko Oleksandra

*Master of Finance of the
Ukrainian State University of Railway Transport*

**СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ СТРАХОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ
СОВРЕМЕННЫЕ ТЕНДЕНЦИИ СТРАХОВОГО РЫНКА УКРАИНЫ
CURRENT TRENDS OF INSURANCE MARKET IN UKRAINE**

Анотація. *Етап політичної та економічної нестабільності в Україні суттєво впливає на розвиток як страхових компаній окремо, так і страхового ринку загалом. Наявне за останні роки зниження рівня платоспроможності населення й довіри до страховиків призвели до суттєвого зменшення попиту на страхові послуги. Саме тому на сьогодні перед страховиками стоїть складне завдання щодо зростання асортименту, обсягу та якості страхових послуг, підвищення рівня капіталізації та фінансової надійності страхових компаній, завоювання довіри у юридичних і фізичних осіб. Слідуючи зазначеним заходам, спрямованим на подолання кризових тенденцій, у вітчизняну економіку вдасться залучити значні інвестиційні ресурси, зміцнити ефективність державного нагляду за страховою діяльністю, створити структурні основи для розвитку різноманітних видів страхування. Одним із вагомих внутрішніх чинників активізації розвитку страхового бізнесу може стати ефективно побудований процес андеррайтингу окремої страхової компанії. Застосування такого підходу уможливить забезпечувати прибутковість і фінансову стійкість страхових компаній через ґрунтовний аналіз і відбір ризиків для прийняття їх на страхування.*

У статті проаналізовано сучасний стан ринку страхових послуг в Україні та висвітленні основні його перспективи розвитку.

Методологія дослідження полягає в узагальненні і зіставленні даних, що характеризують різні складові ринку страхових послуг.

Авторами виділяються тенденції, що склалися на ринку страхування в Україні, дається оцінка ситуації, що склалася за різними критеріями, виявляються фактори розвитку страхового бізнесу, а також проблемні аспекти страхової галузі.

Проведене дослідження показало наявність високої залежності страхування в Україні від сформованого політичного і економічного укладу, що зумовило домінування попиту на певні страхові продукти. Розвиток

сучасного ринку страхування пов'язаний з необхідністю здійснення державної підтримки, що полягає в створенні умов для адекватного функціонування страхового ринку.

Ключові слова: страхування, страхова компанія, страховий ринок, ризикові види страхування.

Аннотація. Этап политической и экономической нестабильности в Украине существенно влияет на развитие как страховых компаний по отдельности, так и страхового рынка в целом. Имеющееся за последние годы снижение уровня платежеспособности населения и доверия к страховщикам привели к существенному уменьшению спроса на страховые услуги. Именно поэтому сегодня перед страховщиками стоит сложная задача по росту ассортимента, объема и качества страховых услуг, повышение уровня капитализации и финансовой надежности страховых компаний, завоевания доверия у юридических и физических лиц. Следуя указанным мерам, направленным на преодоление кризисных тенденций, в отечественную экономику удастся привлечь значительные инвестиционные ресурсы, укрепить эффективность государственного надзора за страховой деятельностью, создать структурные основы для развития различных видов страхования. Одним из весомых факторов активизации развития страхового бизнеса может стать эффективно построенный процесс андеррайтинга отдельной страховой компании. Применение такого подхода позволит обеспечивать прибыльность и финансовую устойчивость страховых компаний из-за обстоятельного анализа и отбор рисков для принятия их на страхование.

В статье проанализировано современное состояние рынка страховых услуг в Украине и освещены основные его перспективы развития.

Методология исследования заключается в обобщении и сопоставлении данных, характеризующих различные составляющие рынка страховых услуг.

Авторами выделяются тенденции, сложившиеся на рынке страхования в Украине, дается оценка ситуации по различным критериям, выявляются факторы развития страхового бизнеса, а также проблемные аспекты страховой отрасли.

Проведенное исследование показало наличие высокой зависимости страхования в Украине от сложившегося политического и экономического уклада, что обусловило доминирование спроса на определенные страховые продукты. Развитие современного рынка страхования связано с необходимостью осуществления государственной поддержки, заключается в создании условий для адекватного функционирования страхового рынка.

Ключевые слова: *страхование, страховая компания, страховой рынок, рисковые виды страхования.*

Summary. *The stage of political and economic instability in Ukraine significantly influence on development of both individual insurance companies and the insurance market as a whole. The decrease of the solvency level of the population and trust to insurers have led to a significant reduction in demand for insurance services in recent years. That is why today insurers has faced a difficult task to increase the range, volume and quality of insurance services, increase the level of capitalization and financial reliability of insurance companies, gaining trust of legal entities and individuals. Following these measures aimed at overcoming crisis trends, the local economy will be able to attract essential investment resources, strengthen the effectiveness of state supervision of insurance activities, create a structural basis for the development of various types of insurance. One of the important factors in activating the development of the insurance business can be an effectively built underwriting process of an individual insurance company. The application of such an approach will enable the profitability and financial stability of insurance companies due to a thorough analysis and selection of risks for acceptance into insurance.*

The article analyzes the current state of the insurance market in Ukraine and highlights its main prospects for development.

The methodology of the study is to summarize and compare the data characterizing the various components of the insurance market.

The authors identify the trends in the insurance market in Ukraine, assess the situation according to various criteria, identify factors in the development of the insurance business, as well as problematic aspects of the insurance industry.

The study has showed that there is a high dependence of insurance in Ukraine on the current political and economic system, which led to the dominance of demand for certain insurance products. The development of the modern insurance market is associated with the need for state support, is to create conditions for adequate functioning of the insurance market.

Key words: *insurance, insurance company, insurance market, risk insurance types.*

Постановка проблеми та її зв'язки з науковими та практичними завданнями. В умовах євроінтеграції і глобалізації економічних процесів, що характеризуються динамічними змінами, інноваційними процесами, міжнародною конкуренцією, постійним зростанням вимог споживачів до якості і швидкості надання послуг, зростає необхідність вдосконалення ведення страхової справи з метою пристосування до вимог бізнес-середовища. У зв'язку з цим, діяльність світового страхового ринку є процесом стирання законодавчих і економічних бар'єрів між національними страховими компаніями, що відбувається під впливом змін у світовій економіці, і має в якості кінцевої мети формування глобального страхового простору. Також слід пам'ятати, що страхування є не лише частиною фінансового механізму, але і частиною соціальної сфери, яка прямо зачіпає найнасущніші інтереси громадян, тому проблеми та перспективи розвитку страхового ринку набувають істотнішого значення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій та виділення не вирішених частин загальної проблеми. Неабиякий внесок до теоретико-методологічних засад функціонування страхового ринку внесли такі вітчизняні та зарубіжні науковці, як: Базилевич В. Д., Гаманкова О. О., Залетов О. М., Клапків Ю. М., Козьменко О. В., Мочерний С. В., Осадець С. С., Фурман В. М.[1-8].

Метою статті є аналіз сучасного стану страхового ринку України та висвітлення основних його проблемних аспектів та перспектив подальшого розвитку.

Виклад основного матеріалу дослідження. Обґрунтування нових наукових підходів до розкриття сутності ринку страхових послуг на основі використання наукового інструментарію економічної теорії, філософії, фінансової науки, притаманних їм форм і методів пізнання дало можливість довести, що вихідними домінантами, котрі обумовлюють сутнісні характеристики й скриті механізми саморозвитку ринку страхових послуг, визначають його фінансову природу, сутність, тенденції та перспективи, є страхування і страхова послуга (табл. 1).

Таблиця 1

Визначення страхового ринку науковцями

Автор	Визначення
Базилевич В. Д.	складна багатофакторна, динамічна, відповідним чином структурована система економічних відносин, що виникають з приводу забезпечення потреби в страховому захисті
Гаманкова О. О.	страховий ринок як цілісне утворення не може бути повністю віднесений до ринку фінансових послуг, оскільки та його частина, яка пов'язана із торгівлею страховими капіталами, перебуває поза межами ринку фінансових послуг, вона належить до фінансового ринку. Страховий ринок одночасно є складовою як фінансового ринку (ринку грошей і ринку капіталів – оскільки на цих ринках страхові компанії розміщують свої капітали, використовуючи певні фінансові інструменти), так і ринку фінансових послуг, оскільки страхові компанії як фінансові посередники залучають кошти страхувальників, продаючи страхові послуги. Це доводить близькість, але не тотожність понять «страховий ринок» і «ринок

	страхових послуг»
Залетов О. М.	сукупність економічних відносин з купівлі-продажу страхової послуги, що виражаються в захисті майнових інтересів фізичних і юридичних осіб при настанні страхових випадків за рахунок грошових коштів (внесків, премій) страхувальників. Ринок як система, в якій взаємодіють внутрішні і зовнішні сили, може бути представлений у вигляді спіралі, яка розкручується довкола потенційних споживачів страхових послуг і відображає динаміку зовнішніх і внутрішніх сил в їх взаємодії
Клапків Ю. М.	система економічних відносин, що виникають з приводу купівлі-продажу страхового покриття в процесі задоволення суспільних потреб у страховому захисті
Козьменко О. В.	певне середовище, в умовах якого централізовано здійснюються процеси передання і прийняття ризиків на страхування, визначаються попит і пропозиція та діють спеціалізовані суб'єкти, що економічно зацікавлені в реалізації цього механізму
Мочерний С. В.	сукупність організаційно-економічних і відносин економічної власності з приводу купівлі-продажу страхових послуг між страховиками, страхувальниками та посередниками
Осадець С. С.	сфера економічних відносин, у процесі яких формуються попит і пропозиція на страхові послуги та здійснюється акт їх купівлі-продажу
Фурман В. М.	система стійких економічних відносин між покупцями, посередниками і продавцями, пов'язаних із формуванням попиту, пропозиції та ціни на прямий страховий захист і перестраховання, які матеріалізуються у страхових, перестраховальних і супутніх послугах у певній країні, групі країн чи міжнародному масштабі

Виходячи з розгляду різних підходів до визначення страхового ринку науковцями, можна зробити висновок, що теоретичні засади повинні базуватися, по-перше, на розкритті економічної природи та глибинної внутрішньої сутності страхування як фінансової категорії; по-друге, науковій інтерпретації страхової послуги як форми прояву категорії страхування в ринкових умовах.

Страховий ринок України є найбільшим і найпотужнішим сектором ринку небанківських фінансових послуг. Даний сектор постійно розвивається та нарощує не тільки економічні, комерційні та інвестиційні можливості, але й впливає на соціальний розвиток держави.

Ринок страхових послуг є другим за рівнем капіталізації серед інших небанківських фінансових ринків. Загальна кількість страхових компаній станом на 31.12.2019 р. становила 281, у тому числі СК «life» – 30 компаній, СК «non-life» – 251 компанія, (станом на 31.12.2018 р. – 294 компанії, у тому числі СК «life» – 33 компанії, СК «non-life» – 261 компанія). Кількість страхових компаній продовжує тенденцію до зменшення, так за 2019 рік порівняно з 2018 р., кількість компаній зменшилася на 13 страхових компаній, порівняно з 2017 р. зменшилася на 29 страхових компаній (рис. 1).

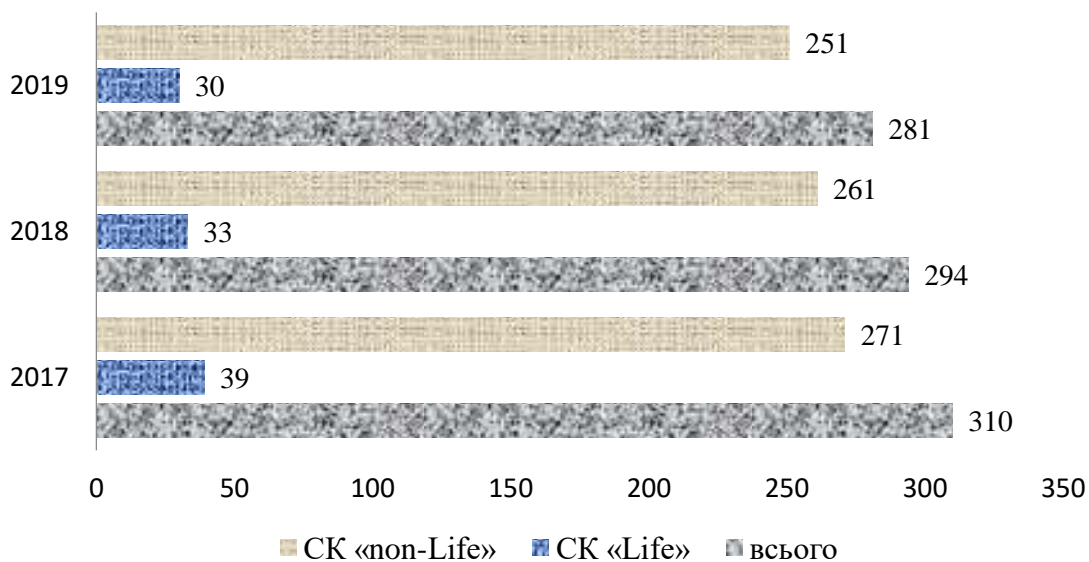

Рис. 1. Кількість українських страхових компаній

Джерело: розроблено автором на основі джерела [9]

За 2019 рік частка валових страхових премій у відношенні до ВВП становила 1,4%, що на 0,1 в.п. менше в порівнянні з 2018 роком; частка чистих страхових премій у відношенні до ВВП залишилась на рівні 2018 року та становила 1%. У порівнянні з 2018 роком на 5935,7 млн грн (13,7%) збільшився обсяг надходжень валових страхових премій. Обсяг валових страхових виплат у порівнянні з 2018 роком збільшився на 2326,6 млн грн (22,1%), обсяг чистих страхових виплат збільшився на 2175,8 млн грн (21,2%).

За даними Нацкомфінпослуг, валові страхові премії за три квартали 2019 року зросли на 16,3%, валові виплати – на 12,5%. Чисті премії та чисті виплати (без урахування перестраховування) – на 18,8% і 13,7% відповідно. Водночас левову частку премій у ризиковому страхуванні – 98,1% – генерують 10 страхових компаній з 211 зареєстрованих. У страхуванні життя 96,7% премій акумулюють 10 страховиків з 23 зареєстрованих. Тобто концентрація ринку зберігається на високому рівні. Кількість договорів страхування за січень – грудень 2019 року зросла на 3,9%, з клієнтами-фізособами – на 1,8% [9].

Наростили страховики активи і резерви. Сукупні активи зросли на 12,6%, у тому числі активи для представлення коштів страхових резервів – на 17,1%. Обсяг сформованих страхових резервів збільшився на 19,4%.

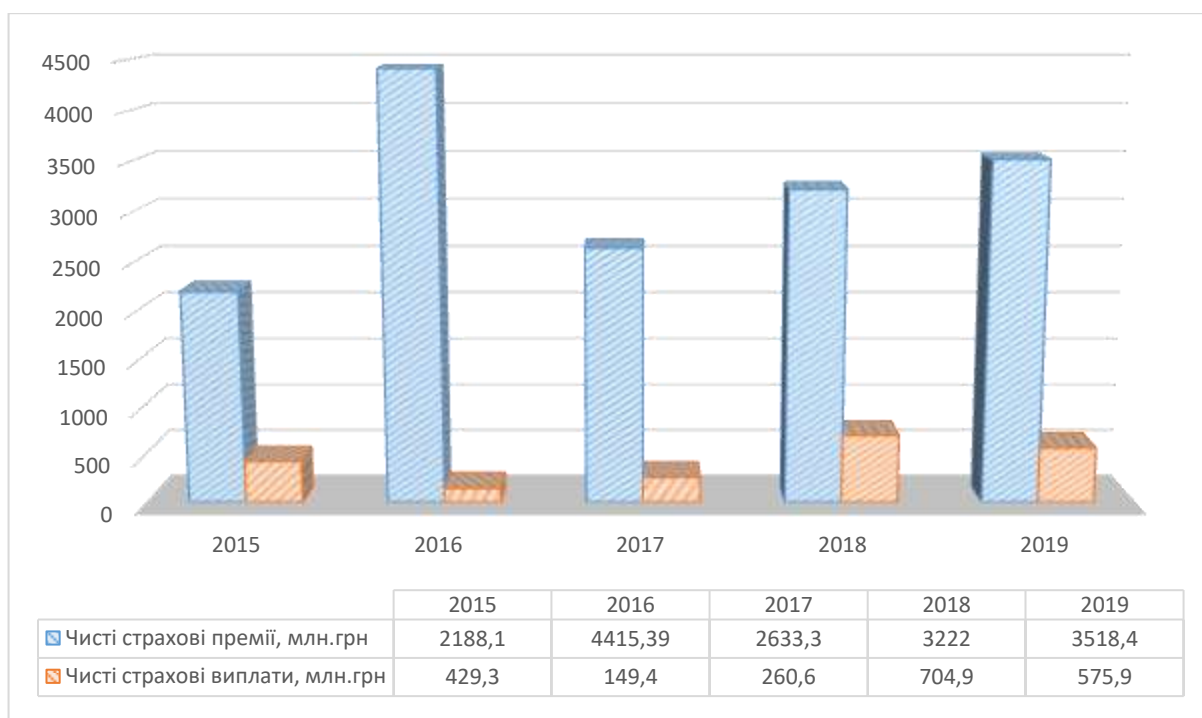

Рис. 2. Динаміка чистих страхових премій та виплат зі страхування майна

Джерело: розроблено автором на основі джерела [9]

Хоча кількісні показники мають тенденцію до зростання, все ж функціональні й інституційні характеристики страхового ринку України в цілому не відповідають реальним потребам економіки та прагненням

світових страхових ринків, що обумовлює його уповільнений розвиток у глобальному процесі формування світової фінансової системи.

Пріоритетними напрямками розвитку вітчизняного ринку страхування у 2018-2019 рр., згідно з аналізом Ліги страхових організацій України, були найбільш затребувані види страхування, зокрема автострахування, страхування туристів, страхування майна, добровільне медичне страхування, страхування від нещасних випадків, страхування життя (див. рис. 3).

Ринок страхування майна, до якого можна віднести й страхування від вогневих ризиків та ризиків стихійних явищ, підігривають юридичні особи. Багато в чому це пов'язано з тим, що бізнес зіткнувся зі зростанням кількості пожеж.

Рис. 3. Пріоритетні напрями розвитку страхового ринку України за 2018-2019 рр.

Джерело: розробка автора

За статистикою, у 2018 році тільки на виробничих об'єктах частота загорянь збільшилася на 15%. При цьому сумарні втрати від усіх пожеж сягнули майже 8,3 млрд грн. І вже не тільки великий, але і середній бізнес починає усвідомлювати, що набагато дешевше заплатити за страховий поліс, ніж зі своєї кишені відновлювати згоріле або затоплене майно [10].

Загальна проблема страхових компаній практично однакова: їх більшість так і не навчилася заробляти на класичних страхових продуктах. Через високі витрати на андеррайтинг та комісійні агентам (від 30% до 50%) збитковість обов'язкового страхування авто-цивільної відповідальності сягає 120-150%. Схожа проблема спостерігається за іншими видами страхування. Заробіток великих компаній переважно засновується на страхуванні КАСКО, якщо вони мають стабільну базу клієнтів та не демпінгують.

Страховий ринок звужується також за рахунок того, що великі стабільні страхові компанії поглинають дрібні. Страхові компанії, що потрапили в складну фінансову ситуацію, намагаються продати (або віддати) свої портфелі більш стійким компаніям. Вже зараз на ринку існує величезна кількість компаній «на продаж», а страхові компанії, які думають про розширення, можуть зробити це за мінімальні кошти.

Серед проблем, що стримують розвиток страхового ринку можна виокремити наступні:

- несприятлива політична та економічна ситуація в країні;
- недосконала нормативно-правова база;
- недостатність фінансового забезпечення населення;
- відсутність довіри населення до страхових компаній та низький рівень володіння інформацією про стан і можливості страхового ринку;
- низький рівень забезпеченості страхових вкладень;
- низький рівень капіталізації страховиків;
- низький рівень забезпечення відповідальності за великі застраховані ризики;
- перестраховування частини великих ризиків за кордоном;
- необґрунтований виток грошових коштів з України;
- відсутність достатньої кількості кваліфікованих фахівців у даній галузі;
- знецінення національної валюти;

- неможливість здійснення довгострокових видів страхування;
- неефективне регулювання страхової діяльності з боку держави;
- відсутність чіткої стратегії розвитку страхового ринку;
- роль і місце страхування не відповідають завданням, які стоять перед Україною в сучасних умовах формування ринкової економіки;
- сучасний стан страхового ринку не повною мірою відповідає тенденціям розвитку світового страхового ринку.

Висновки. Отже, задля подолання зазначених проблем та ефективного функціонування страхового ринку Україні варто вжити такі заходи:

- застосування новітніх технологій та впровадження інновацій у страховій діяльності;
- вдосконалення законодавчої бази;
- впровадження міжнародних стандартів ведення страхової діяльності;
- визначення надійної та ефективною стратегії розвитку страхового ринку України;
- проведення просвітницьких заходів населення з метою популяризації страхових послуг.

Узагальнюючи вищезазначене можна стверджувати, що страховий ринок України перебуває на етапі розвитку та інтеграції у світовий простір. Незважаючи на певні здобутки він характеризується недоліками, наявність яких показує перспективи розвитку і, таким чином, потенціал для України.

Література

1. Базилевич В. Д. Страхування: Підручник / В. Д. Базилевич, К. Базилевич, Р. В. Пікус та ін. / За ред. В. Д. Базилевич; Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. К.: Знання, 2008. 1019 с.
2. Гаманкова О.О. Ринок страхових послуг України: теорія, методологія, практика: монографія / О.О. Гаманкова. К.: КНЕУ, 2009. 283 с.

3. Залетов О.М. Страхування в Україні: начальний посібник / Залетов О.М. // Практичні поради у питаннях та відповідях. К.: Центр комерційного права, 2003. 131 с.
4. Клапків Ю. М. Ринок страхових послуг: концептуальні засади, технічні інновації та перспективи розвитку : монографія. Тернопіль : ТНЕУ, 2020. 568 с.
5. Осадець С.С. Страхування: Підручник / Керівник авт. колективу і наук. ред. С.С. Осадець. Вид. 2-ге, перероб. і доп. К.: КНЕУ, 2002. 599 с.
6. Козьменко О. В. Страхування і страховий ринок: термінологія, законодавство і динаміка розвитку : монографія / О. В. Козьменко. Суми : Ділові перспективи, 2006. 68 с.
7. Економічний енциклопедичний словник: у 2 т. Т. 2 / [за ред. С.В. Мочерного.]. Львів: Світ, 2006. 568 с.
8. Фурман В. М. Страхування: теоретичні засади та стратегія розвитку моногр. /В. М. Фурман. К.: КНЕУ, 2005. 334 с.
9. Підсумки діяльності страхових компаній за 2019 рік. URL: http://ufu.org.ua/files/stat/SK_info2019.pdf (дата звернення: 07.10.2020)
10. Ризики у тренді: чому страховий ринок б'є рекорди. URL: <https://mind.ua/publications/20207077-riziki-u-trendi-chomu-strahovij-rinok-be-rekordi> (дата звернення: 07.10.2020)

References

1. Bazylevych V. D. Strakhuvannja: Pidruchnyk / V. D. Bazylevych, K. Bazylevych, R. V. Pikus ta in. / Za red. V. D. Bazylevych; Kyjiv. nac. un-t im. Tarasa Shevchenka. K.: Znannja, 2008. 1019 s.
2. Ghamankova O.O. Rynok strakhovykh poslugh Ukrajinjy: teorija, metodologhija, praktyka: monoghrafija / O.O. Ghamankova. K.: KNEU, 2009. 283 s.

3. Zaljetov O.M. Strakhuvannja v Ukraini: nachaljnij posibnyk / Zaljetov O.M. // Praktychni porady u pytannjakh ta vidpovidjakh. K.: Centr komercijnogho prava, 2003. 131 s.
4. Klapkiv Ju. M. Rynok strakhovykh poslugh: konceptualjni zasady, tekhnichni innovaciji ta perspektyvy rozvytku : monohrafija. Ternopilj : TNEU, 2020. 568 s.
5. Osadecj S.S. Strakhuvannja: Pidruchnyk / Kerivnyk avt. kolektyvu i nauk. red. S.S. Osadecj. Vyd. 2-ghe, pererob. i dop. K.: KNEU, 2002. 599 s.
6. Kozjmenko O. V. Strakhuvannja i strakhovyj rynok: terminologhija, zakonodavstvo i dynamika rozvytku : monohrafija / O. V. Kozjmenko. Sumy : Dilovi perspektyvy, 2006. 68 s.
7. Ekonomichnyj encyklopedychnyj slovnyk: u 2 t. T. 2 / [za red. S.V. Mochernogho.]. Ljviv: Svit, 2006. 568 s.
8. Furman V. M. Strakhuvannja: teoretychni zasady ta strateghija rozvytku monoghr. /V. M. Furman. K.: KNEU, 2005. 334 s.
9. Pidsumky dijalnosti strakhovykh kompanij za 2019 rik. URL: http://ufu.org.ua/files/stat/SK_info2019.pdf (data zvernennja: 07.10.2020)
10. Ryzky u trendi: chomu strakhovyj rynok b'je rekordy. URL: <https://mind.ua/publications/20207077-riziki-u-trendi-chomu-strahovij-rinok-be-rekordi> (data zvernennja: 07.10.2020)